

"SITUACIJA" - NOVI ETIČKI MODEL?

Tomislav Jozić, Sarajevo

Uvod i povod

Niste li možda već primijetili, tu negdje oko sebe, kako ova naša ratna vremena mnogima pružaju priliku da "iskoriste situaciju"? Iskorištavaju je, doista, na domišljate načine i u raznim prilikama.¹ Potreban je samo pogodan trenutak i odmah se zauzima položaj: češće politički i društveni - naročito ako je motiviran materijalnim probitkom i preko noći uspješno preobučen brigom za narod, negoli položaj u borbenom poretku - primaran u obrani domovine. Mora se pritom priznati kako to rade s podjednakom vještinom i upornošću i "naši" i "njihovi", a nerijetko i zajedno; načelo im je, naime, isto: Ne propustiti novu životnu priliku, iskoristiti situaciju.

Sve to podsjeća na jednu drugu, "snadi se" - situaciju, onu koju su mnogi doživjeli boraveći u jednoj poznatoj vojsci, posljednjih nekoliko desetljeća. I jedno i drugo, "iskoristi situaciju" i "snadi se", nije međutim ništa novo. Pronalazak sličnih načela poznat je teologiji otprije, od tridesetih godina našeg stoljeća, imenovan kao *etika situacije* ili *novi moral*. Doduše, za to su postojali drugi povodi i okolnosti, a drukčiji su bili i naglasci. Događanja naših dana samo su dramatično upozorila na sličnosti, ali i na ponavljanje nekih moralnih dilema u novom ruhu. Nastao je tako novi rat u ratu, onaj za moralne vrednote, i teško je reći kojeg je teže dobiti. Što je dakle etika situacije ili novi moral?

"Novi moral" u osudi Pija XII. i Sv. Oficija

Povijest moralne teologije XVII. i XVIII. stoljeća iskristalizirala je nekoliko moralnih sustava, koji su u priručnicima poznati kao moralni smjerovi raznih teoloških škola u oblikovanju suda savjesti. Raspon tih sustava seže od apsolutnog rigorizma (tuciorizma) do pretjeranog laksizma. Crkva ih je obadva odbacila kao skrajnosti, a zadržala probabilizam kao manje-više srednji put vezan uz ime Alfonza Liguorija (1696-1787), čovjeka sa "smislom za stvarnost".²

Osim sedam sustava iz prošlosti, naše stoljeće nudi i svoj pravac pod imenom *etika (moral) situacije*. To zapravo i nije razrađeni sustav, koliko životna sklonost i egzistencijalno usmjerenje. Daljnjim razlogom nastanka *morala situacije* može se smatrati sve prisutnija odsutnost Boga iz suvremene filozofije. Zato J. L. Aranguren i tvrdi da su Kantova i egzistencijalna etika nastale u vremenima religiozne krize i nepovjerenja. Naime, u vrijeme teizma pojavljuje se moral kategoričkog imperativa, a u vremenu ateizma moral *situacije*.³ On je dugo dozrijevani plod našeg vremena i ne-

¹ Usp. npr., A. T. Komadina, "Rat" će još dugo trajati, Crkva na kamenu, 11/1992, str. 3. Članak očito aludira na jednu novu situacijsku etiku.

² B. Häring, *Kristov zakon I*, KS, Zagreb 1973, str. 42.

³ A. Roldan, *La coscienza morale*, EP, Roma 1968, str. 364.

neposredna posljedica postojećeg egzistencijalizma ili etičkog aktualizma, nasuprot normativnom esencijalizmu.

Etiku situacije moguće je razumjeti, ako se pode od papinskih dokumenata osude. Međutim, mnogo je teže pojmovno odrediti taj izraz, ili ga povijesno razgraničiti, kao određeni teološki pokret. Izgleda da bi se papina osuda više odnosila na prikrivene težnje u teološkim razmišljanjima, koja su se prigodice pojavljivala pedesetih godina, nego na neka djela ili točno određene autore. Ustvari, zanimljiva razmišljanja na temu "situacije" došla su do izražaja, barem na katoličkom području, nakon zauzimanja stajališta Pia XII. o toj materiji. Ona imaju značajnije mjesto u povijesti novije moralne teologije.

Osuda, na koju se ovdje misli, sadržana je na raznim mjestima, prije svega u dva govora Pia XII,⁴ te u jednom dekretu Sv. Oficija iz 1956. godine.⁵ Kao zanimljivu činjenicu valja napomenuti da je čak bilo dovedeno u pitanje: je li *etika situacije*, koja je osuđena od Sv. Oficija, baš ta zabluda na koju se odnose spomenuti govori Pia XII; iako je i on sam u svom drugom govoru upotrijebio baš taj izraz. Evo tih oznaka *etike situacije* koje su joj pripisane u navedenim dokumentima: 1. Negiranje objektivnih i univerzalnih načela kao posljednjih normi slobode. 2. Zamjena tih načela sa sigurnim sudom i nutarnjim svjetlom pojedinca pomoću čega mu se u konkretnoj situaciji pokazuje što mora raditi. Takav sud nema, bar u mnogim slučajevima, objektivnu normu po kojoj bi trebalo prosuđivati, nego je dovoljan sam za sebe. 3. Napuštanje pojma "ljudska narav" (natura humana) kao nedovoljnog, te njegovo točno određivanje kao "postojeća narav" (natura existens), koja je, stoga, u mnogim vidovima promjenljiva i relativna u vremenu.

Tako okarakterizirana nauka, nazvana, također, *novi moral*, približena je raznim sustavima nekatoličke etike i optužena za relativizam i moderizam.

Optuženi katolički autori

Iako baš nije sasvim jednostavno reći na koje se katoličke autore odnosi osuda, ipak se dva papina govora i dekret Sv. Oficija na neke od njih mogu primijeniti, mada s različitim stupnjem vjerodostojnosti. Prije svega bio je to E. Michel, liječnik i psiholog, a kao teolog javljao se samo povremeno. Njegovo djelo *Der Partner Gottes*, stavljeno na indeks,⁶ tretiralo je problematiku bračnog morala oslanjajući se na načela koja bi se mogla ukratko izraziti kao: zamjena objektivne norme u skladu s ljudskom naravi sa osobnim odnosom i zahtjevima koji su bez mogućnosti kontrole sa strane savjesti bračnih drugova. Autor se javljao i u ozbiljnijim djelima u kojima napada tradicionalni oblik katoličkog morala i optužuje ga za farizejski i pretkršćanski legalizam.⁷

⁴ Govori o savjesti, odgoju i etici situacije od 23. 3. 1952. i 19. 4. 1952, AAS 44(1952), str. 270-271 i 413-419; usp. Herderkorespondenz 6(1951-52) str. 360-364 i 411-414; B. Häring, *Kristov zakon I*, KS, Zagreb 1973, str. 290.

⁵ *Decretum de Ethica situationis*, AAS 48(1956), str. 144-145.

⁶ E. Michel, *Der Partner Gottes. Weisungen zum christlichen Selbstverständnis*, Heidelberg 1946.

⁷ E. Michel, *Renovatio. Zur Zwiesprache zwischen Kirche und Welt*, Stuttgart 1947; *Gläubigen Existenz*, Heidelberg 1952.

Zbog pretjeranog "situacionalizma" bilo je optuženo i djelo T. Steinbüchela, *Christliche Lebenshaltungen in der Krisis der Zeit und des Menschen* (Frankfurt 1949), posvećeno krizi čovjeka u našem vremenu. On se ubraja u najplodnije pobornike suočavanja moralne teologije s modernom filozofskom mišlju. Na njegovu misao naročito su utjecali S. Kierkegaard, M. Buber i F. Ebner, te uopće egzistencijalistička usmjerenost. Takvi pravci doveli su ga do upornog vrednovanja konkretne osobne moralne odluke pojedinca na štetu univerzalnoga shvaćanja.

U istom smislu, mogla bi se spomenuti i proučavanja M. Redinga i A. Schülera. I kod njih je uočljiva egzistencijalistička usmjerenost u rješavanju moralnih dilema. Na taj su način pokušali shvatiti i samu kršćansku poruku i u tom pravcu stvarati i teološka djela. Ukratko, kao temeljni okvir morala, dijalektika "sredstva-svrha" zamijenjena je novim usmjerenjem "situacija-sloboda".

Objektivni problem i protestantske okolnosti

Postojanje ili nepostojanje osuđenih zabluda kod raznih osumnjičenih autora manje je važno od značenja samog objektivnog problema. Njegovo rješenje nije se moglo odlagati u vremenu nakon drugog svjetskog rata, kada su uslijedile silne promjene. Naime, suvremeni razvoj društva duboko je izmijenio granice izbora, koji se svakodnevno nameće svakom čovjeku. Promijenio se npr. oblik obiteljskog života, izmijenili su se odnosi među bračnim drugovima, među roditeljima i djecom, nadošlo je psihološko i ekonomsko udaljšavanje djece od roditelja i sl. Te iste promjene evidentirane su, iako nešto kasnije, i na samom Koncilu u GS, br. 4-10.

Na stvaranje takvog stanja utjecala je naročito ratna drama, a što se naših krajeva tiče, valja pridodati i ubrzane tijekove zakašnjele industrijalizacije. Tako je uvećan broj izuzetnih novih situacija, koje se nisu mogle svesti, u novim okolnostima, na klasična činjenična stanja predviđena priručnicima. U kontekstu svih tih zbivanja, stvara se osjećaj da je nemoguće na temelju općih normi prosuditi pojedinu situaciju, pa prema tome, niti predložiti dobar izbor. Tako se, dakle, najprije u konkretnoj praksi kršćana, a potom i u razmišljanju teologa, jednostavno uvlači shvaćanje prividnog prešućivanja opće moralne norme. Jaz između ove norme i konkretnog izbora tako je dubok, da norma postaje nevažna. Stoga, valja se odlučiti na izbor u prepuštanju svom intuitivnom rasuđivanju, bez razmišljanja, što dakako nije opravdano, budući da takav izbor nije u svjesnim i objektivnim granicama. Na ovakvu praktičnu i življenu *etiku situacije*, iako teoretski i javno nezjašnjenu, upozorio je Karl Rahner još 1949. godine. Njegova rasprava *Situationsethik und Sündenrhythik* jedna je od prvih u kojoj se i prije osude Pia XII. izričito upozorava na takvo stanje.⁸

Ovo novo, konkretno moralno iskustvo već je bilo proizvelo neka teoretiziranja. Na području filozofije radi se prije svega o pitanju egzistencijalizma između dva rata, posebno u francuskoj i njemačkoj verziji. Upravo su se na egzistencijalizmu inspirirali spomenuti katolički autori, kojega

⁸ *Stimmen der Zeit*, 145(1949-50), str. 330-342.

Pio XII. označava kao temelj "novog morala". I neki predstavnici protestantske teologije nastojali su usmjeriti etički problem, kao problem na koji treba dati odgovor u individualnoj povijesnoj situaciji i to kao izbor dobra ili neke vrednote, polazeći od "činjenica" koje ljudskoj slobodi nameće egzistencija. Tako je Eberhard Griebach bio prvi teolog koji je još 1928. upotrijebio izraz *Situationsethik*. Njegovo djelo *Gegenwart- eine kritische Ethik* (Halle 1928) izazvalo je veliku pažnju i smatra se tipičnim primjerom egzistencijalne etike situacije. Griebach nastoji čovjeka osloboditi od iluzije o nekoj "konstantnoj biti", o trajnoj supstanciji koju čovjek pokušava pronaći u svim promjenama iz kojih zatim izvlači svoje dužnosti. Čovjek se mora uvijek i iznova snalaziti, bez naravne sigurnosti; on se nalazi u neponovljivoj i nepredvidenoj sadašnjosti (*Gegenwart*), pri čemu mu ni metafizika ni teologija ne mogu jamčiti siguran izbor. Stvarnost života za Griebacha - a to je upravo "sadašnjost", *Gegenwart* - nije apstraktni pojam poput univerzalne biti koja je nepokretna i uvijek jednako ponovljiva, nego je najosobniji trenutak egzistencije. U takvom se trenutku Ja susreće s određenim Ti, te se tako konkretizira Ja-Ti situacija. Izlazak iz svoje "perverzne" sebičnosti i susret s bližnjim, moralna je obveza svakog Ja. Nikada se ne može predvidjeti ili znati koja je situacija trenutno rezervirana egzistenciji, pa se stoga čovjeku ne može reći što mu je "hic et nunc" raditi.

Navedeno Griebachovo djelo jest doduše tipičan model radikalne etike situacije, ali joj Griebach ipak nije glavni predstavnik. To su K. Barth, H. Thielicke, a potom i E. Brunner. Barthova etika je, za H. U. von Balthasara, izrazita etika situacije u kojoj ipak valja uočiti različite faze. Kasnija protestantska djela na području morala, a posebno kod Brunnera i Thielicke, podudaraju se sa krajnjim situacionalizmom, pri čemu norma situacije i zakona zamjenjuju uloge. Pored egzistencijalizma, Pio XII. i ovakvu protestantsku misao ubraja u temelje "novog" morala.⁹

Rasprave kod katolika

Objektivna pitanja vezana uz "situaciju" morala su se kad tad nametnuli i u krugu katoličkih teologa. Spomenuti Rahnerov članak na to je jasno upozorio,¹⁰ te mu se pridružuju i drugi. Naglašava se pozitivna uloga konkretne situacije kao mjesto raspoznavanja Božje volje (npr. W. Dirks), oduševljeno se ponekad komentiraju djela drugih autora (čini to F. Bois sa djelom G. Gusdorfa). Međutim, brojni prilozi o ovoj problematici nastaju tek poslije intervencije pape i Sv. Oficija. Ovdje pažnju zaslužuju bar neki od teologa koji, u domišljanjima katoličkog shvaćanja morala, upozoravaju i na moguće pozitivne vidove nove etike.

J. Fuchs suočilo se s problemom morala situacije u raznim priložima,¹¹ a naročito u jednom svom članku iz godine 1954, gdje nastoji

⁹ Usp. detaljnije: V. Valjan, *Moralni zakon situacije*, KS, Zagreb 1977, str. 10-11.

¹⁰ *Stimmen der Zeit*, 145 (1949-50), str. 330-342.

¹¹ J. Fuchs, *Morale théologique et morale de situation*, u *Nouvelle Revue Théologique*, 76 (1954), str. 1073; *Ethique objective et éthique de situation*, u *Nouvelle Rev. Th.*, 78 (1956), str. 798-818; *Situation und Entscheidung. Grundfragen christlicher Situationsethik*, Frankfurt 1952.

pokazati kako situacija predstavlja poseban poziv, kojega Bog osobno upućuje. Situaciju, naime, treba shvatiti osobno, ali istovremeno posredstvom sustava odnosa koje ona ima sa sveukupnom stvarnošću. Fuchs nadalje želi reći da je situacija po sebi, iznutra, istovremeno sastavljena od univerzalnih i individualnih vidova. Moralni izbor se ne može jednostavno shvatiti kao primjena nekog zakona, jer je promatranje individualnog elementa pitanje nutarnje biti, a ne jednostavno sporedna "okolnost".

Što se tiče potpunog razumijevanja pojedinog čina u okvirima univerzalnog zakona (pitanje moralne kvalifikacije), slično misli i G. De Brie. Njima, Fuchsu i Rahneru, kritike upućuje E. Schillebeeckx, posebno zato što uvode dualizam između univerzalne i konkretne norme, dok on to pokušava izbjeći. Čini se da takvoj kritici nema mjesta kad se radi o Rahneru. Rahnerov je pristup moralu situacije u svakom slučaju, najtemeljitiji i najpotpuniji, pa zaslužuje i posebno razmatranje.

Rahnerova formalna egzistencijalna etika

Zanimanje za etički sadržaj nije kod Rahnera ograničeno samo na rasprave o etici situacije. Nekoliko svojih članaka on je posvetio i općim temama moralne teologije, kao što su pojam slobode, prave nakane, grijeha, pitanje tjelesnih nagona. Više puta je izazvao živa zanimanja, posebno za dijalektički odnos između mnogostrukosti vrsta moralnih normi i jedinstvenosti zapovijedi ljubavi na koju se norme svode. Međutim, njegov najznačajniji doprinos moralnoj teologiji, po svoj prilici, je u shvaćanju kojemu on sam daje sažeti naziv *formalna egzistencijalna etika (formale Existenzialethik)*.¹² U čemu se ona očituje?

U svojim tekstovima Rahner obrazlaže važnost konkretno-individualnog elementa ili, da se vratimo terminologiji, naglašava važnost *situacije* za etičku odluku na temelju relativnog ontološkog razmišljanja o pitanju bića-čovjeka. Time očito pokazuje da se individualnost ljudskog duha ne definira jednostavno negativnim izričajima. Individualnost se sastoji u ograničenju univerzalne biti "čovjeka", kao što je to pretpostavljao čisto negativni pojam "materia prima", na koju se napokon odnosila svojevrmena skolastička definicija pojedinačnog bića. Pozitivna originalnost pojedinog ljudskog bića ne može se izraziti univerzalnim i apstraktnim pojmovima, ali se individualnost mora izraziti apstraktnim i "formalnim" pojmovima. Govoreći o egzistencijalnoj etici, Rahner, dakle, misli na individualnu, neponovljivu odluku, koju je teško iskazati nekim oblikom.

Ovako zamišljeno formalno-egzistencijalno usmjerenje dolazi do izražaja na dva načina. Najprije, to usmjerenje pri oblikovanju suda savjesti – po Rahneru – ne opravdava i ne podržava načelo nikakve granične moralne slobode niti prosuđivanje po osobnom nahodanju kad se čovjek nalazi pred moralnim izborom, a do toga dolazi kad je, s druge strane, norma zasnovana na univerzalnim i apstraktnim elementima. Drugo, ovako zamišljeno usmjerenje Rahner razvija u teologiju "pojedince" u Crkvi i

¹² Od mnogih Rahnerovih priloga usp. najvažnije: *Il problema di un'etica esistenziale formale* (1955), u *Saggi di antropologia soprannaturale*, Ed. Paoline, Roma 1965, str. 467-495; usp. LThK, III, str. 1301-1304.

općenito u povijesti spasenja. Takav pristup ujedno je i temelj za teološko shvaćanje karizme i životne dinamike same Crkve. Kad je riječ o osjetljivim pitanjima etike i morala, izričaji ove vrste vrijede posebno. Napokon, zanimljiva je i Häringova primjedba o Rahnerovoj otvorenosti prema ovom pitanju, da Rahner "uočava opravdane želje etike situacije, ali s potrebnom jasnoćom zabacuje etiku situacije koja je neprijateljski raspoložena prema općoj etici biti".¹³

"Situacija" ipak u funkciji moralne odgovornosti

Boljem razumijevanju *etike situacije* i njene uloge u nastaloj raspravi poslužit će i uvid u još neke okolnosti. Tako, za razvoj teološkog promišljanja odgovornosti nije nimalo beznačajna ni činjenica, da su se rasprave oko problema *situacije* odvijale paralelno sa razdobljem kristocentričnosti moralne teologije, upravo u godinama između 1930. i 1960. Kristocentričnost dostiže svoj vrhunac upravo tada, zahvaljujući uglavnom Häringu. On s tom idejom obnove morala nastavlja i kasnije, npr. u najnovijem priručniku *Slobodni i vjerni u Kristu*.¹⁴ Moralnu teologiju Häring tu ne želi svesti na čisto "normativnu etiku" sa svim mogućim predviđenim pojedinostima i životnim situacijama. On nastoji formirati bitnu ljudsku zrelost, kršćanski mentalitet i temeljne vizije ukorijenjene u biblijskoj perspektivi, što će zatim lako dovesti do odgovornih osobnih odluka.¹⁵ Na taj način Häring želi izbjeći opasnosti koje se kriju u statičnom moralu ("eine statische Moral") ili moralu izvanjske kontrole ("im Sinne einer äusseren Kontrolle"), a na štetu specifično kršćanskog karaktera utemeljenog u Bibliji.¹⁶ Nisu bez razloga i neke njegove ideje ili formulacije o obnovi moralne teologije našle svoje mjesto i u Koncilskim dokumentima.¹⁷

Druga značajna okolnost, koja ukazuje na važnost "situacije" za moralni izbor, je u činjenici da u sastavni dio konkretne situacije ulazi i povijest spasenja, a posebno najveći biblijski događaj Isus Krist. Međutim, ipak valja naglasiti kako je povijest spasenja bitni dio "situacije" samo ako se takva konkretna povijest proživljava u vjeri.

Napokon, "situaciju" ne treba shvatiti kao alternativu pri moralnom izboru ili odlučivanju, već kao sastavni dio moralnog zakona. Samo u tom smislu shvaćen, moral situacije može pomoći biblijsku obnovu morala o kojoj naglašeno govori Koncil (npr. OT, 16). Na Koncilu je došla do izražaja svijest o različitim novonastalim i zamršenim situacijama, koje su prouzrokovane razvojem suvremenog svijeta (GS, 4–10), ali Koncil istovremeno traži "da ne bude nikoga koji bi se (...) zadovoljio čisto individualističkom etikom",¹⁸ nego da se "osobe i društvene skupine udaljuju od slijepa samovolje i nastoje se prilagoditi objektivnim normama moralnosti".¹⁹

¹³ B. Häring, *Kristov zakon I*, KS, Zagreb 1973, str. 290.

¹⁴ B. Häring, *Free and faithful in Christ. Moral Theology for Priests and Latt*, 1978. u tri izdanja, V. Britanija, SAD, Australija. Za kristocentrično usmjerenje značajno je i Tillmanovo djelo *Handbuch der katholischen Sittenlehre* 1-6, Düsseldorf 1934-1938, te i djela Merscha i Stelzenbergera.

¹⁵ B. Häring, *Libert e fedelt in Cristo I*, ed. Paoline, Alba 1980, str. 18.

¹⁶ B. Häring, *Fret in Christus I*, Herder 1989, str. 41.

¹⁷ *Optatam totius*, 16.

¹⁸ *Gaudium et spes*, 30.

¹⁹ *Gaudium et spes*, 16.

Kako bi se, na koncu, izbjegla svaka nesigurnost i etički relativizam, valja jasno reći koje mjesto zauzima konkretna situacija u okviru normi katoličkog morala. To je potrebno izraziti tim više, što u definiranju odnosa zakon-savjest i univerzalna norma-konkretna situacija, postoje mnogi oblici i mogućnosti odlučivanja. Dodatno opterećenje za izbor je i u pre-naglašenoj ulozi savjesti pojedinca kod krajnjeg situacionizma. I da bi se sve još više otežalo, Günthör navodi da, kao što postoje mnoge mogućnosti pojedinačne moralne odluke, tako postoji ne samo jedna, nego i mnoge etike situacije.²⁰ Kod ovakvog stanja stvari, konačno Alfonso Van Kol daje tumačenje pod kojim se uvjetima etika situacije ipak može prihvatiti.²¹

1. Čovjek ne može odstupiti od objektivnih i apsolutnih normi, a da ne upadne u subjektivizam i relativizam protivan katoličkoj nauci. Naime, opći (univerzalni) zakoni vrijede nepromjenljivo, te nužno obuhvaćaju sve posebne slučajeve u kojima postaju konkretni. Takve su napr. različite pozitivne, a osobito negativne odredbe, koje nužno proizlaze iz samo objektivnog reda u kojem živi čovjek otkupljen po Kristu. Zato ni u jednom slučaju, za koji vrijede takvi nepromjenljivi moralni zakoni, od vršenja tih zakona ne može opravdati konkretna situacija, pa makar se nekad tražile i velike žrtve (usp. Mt 7,21; Lk 14,33; Mk 8,35; Mt 10,28, itd.).

2. Ima dosta slučajeva u kojima se rješenje ne vidi neposredno u primjeni općeg nepromjenljivog zakona. Međutim, po kazuističkoj metodi mogu se postaviti neka pravila, koja većinom vrijede u istim okolnostima, iako ne uvijek i u svima. Zato ni takva pravila ne mogu sve riješiti, pa u mnogo slučajeva svatko osobno mora pronalaziti rješenje, tražeći također pomoć u svjetlu Duha Svetoga. Tada je na mjestu i neka etika situacije.

3. Prije nego što savjest stvori odluku u takvim situacijama, treba pažljivo istražiti narav čina koji bi se imao učiniti, ispitati kojih se objektivnih kriterija valja držati, te napokon na koji način uzeti u obzir sve konkretne okolnosti osobe, vremena i mjesta. Tek tada će dobro formirana savjest moći i morati razborito i odvažno riješiti slučaj prema toj situaciji. Samo tako shvaćena "etika situacije" ostaje u okvirima kršćanske moralnosti.

Ove Van Kolove naznake rješenja ukazuju na realnost i praktičnost, jer obuhvaćaju univerzalno i subjektivno, vode računa o općim normama i konkretnom osobnom stanju. I jedno i drugo poznavala je, u drugom ruhu, i "stara" moralna teologija. Njegovo mišljenje srodno je ovdje i Häringovu shvaćanju morala, koji zahtijeva osnovnu ljudsku i kršćansku zrelost, ali i odgovorne osobne odluke utemeljene na zrelosti, kako je već rečeno.

Možda nije bezrazložno ustvrditi, kako se etika situacije u sličnim okolnostima ponavlja. Naime, kao što se s njenom pojavom najprije u konkretnu praksu uvuklo prešućivanje opće moralne norme upravo u atmosferi drame drugog svjetskog rata, nije li u ozračju i ovoga današnjeg rata na pomolu ponovljena "situacija", kao novi etički model – barem u praksi i bar za neke?

²⁰ A. Günthör, *Chiamata e risposta* I, ed. Paoline 1974, br. 467.

²¹ A. Van Kol, *Theologia moralis* I, Herder 1968, br. 94.

"SITUATION" - NEW ETHICAL MODEL?

Summary

Starting from the statement, since momentary war's happenings have led to considerable increase of activity according to the principles of ethics of situation on our tracts, the author returns in the recent past and gives short historical-theological review of morally-theological phenomenon known under the name "ethics of situation" or "new morality". After he explained the concept of the ethics of situation in its radical form, makes use in this with that what about it, in the context of verdict of such ethics, tell Pius XII and st. Office, the author shows reflects of some theologians, whose names more or less are connected with the morally-theological discussion about ethics of situation. So, men of radical situation are mentioned as catholics E. Michel and T. Steinbüchel, then protestants K. Barth, E. Griesbach, E. Brunner and others, but also those with moderate viewpoints of I. Fuchs, K. Rahner, and B. Häring. At the end of this review the author pleades for a christian acceptable ethics of situation, which will enable that in a morally action to realize the harmonious synthesis of universal norm and subjective reality, based on Christ as center and mature christian and human personality.